

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ

КОНФЕРЕНЦИЈА ПРЕДСТАВНИКА ПРАВОСЛАВНИХ БОГОСЛОВСКИХ ФАКУЛТЕТА У ЦИЉУ ПРИПРЕМЕ ДРУГОГ КОНГРЕСА ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВЉА У БУКУРЕШТУ

Од 2—9. јуна 1964. г. одржана је у Букурешту конференција представника православних богословских факултета у циљу припреме Другог конгреса православног богословља у Букурешту. Конгрес овај је, по закључку I Конгреса одржаног у Атини 1936. године, требало да се одржи још 1939. године, такође у Букурешту, али су тешке прилике настале минулим ратом, то онемогућиле. Обзиром да су се сада прилике консолидовале, представници румунских богословских факултета предузели су потребне кораке за припрему II Конгреса који би се у скорој будућности имао одржати у Букурешту. У томе циљу су румунске колеге из Букурешта и заказали ову припремну конференцију, а за коју су послали позиве свима православним богословским факултетима у свету. Делегати нашега богословског факултета на тој конференцији били су професори Милош Ердељан и Лазар Милин. Имена делегата свих факултета су назначена у „Протоколу“ конференције, чији ћемо текст ниже дати у потпуности.

Делегати су у више одржаних седница усаглашавали своје ставове, да би на крају једногласно донели следећу резолуцију одн. протокол:

„Полазећи од одлуке Првог конгреса православне теологије у Атини, а сходно члановима 2. — 4. „Општих правила Конгреса православне теологије“, Припремна комисија коју је установио Теолошки институт универзитетског степена у Букурешту сазвала је делегате осталих православних теолошких факултета у рангу универзитета за 2. јуни текуће године. Делегати су се састали у Букурешту између 2. и 9. јуна 1964. године да би припремили Други конгрес православне теологије. Они су представљали следеће теолошке институте: Теолошки институт у Букурешту у чијем је крилу, сходно Правилима, формирана следећа припремна комисија: ђакон-професор Н. Николаеску, ректор Института, као председник, свештеник-професор Јован Коман, свештеник-професор Ливиу Стан у професор Н. Кицеску, као чланови. Затим, Теолошки факултет у Атини представљао је Декан господин Д. Мораитис. Теолошки факултет у Београду представљао су декан-ђакон М. Ердељан и професор-свештеник Л. Милин. Теолошке академије у Лењинграду и Москви представљао је професор-протопресвитер В. Боровој. Теолошки факултет у Прјашову представљао је декан-свештеник А. Михалов. Теолошки институт у Сибиу представљао је професор-свештеник И. Тодоран. Теолошку академију у Софији представљао је господин Професор И. Цоневски. Теолошки факултет у Солуну представљао је господин професор С. Агуридис. И Теолошки факултет у Варшави представљао је професор-свештеник С. Железњакович.

После свечаног отварања почетка рада на Теолошком институту у Букурешту, што је било повод великој радости, и после посете разних установа Румунске православне цркве у Букурешту и извесних религиозних споменика и црквених установа у земљи (Куртеа де Арђеш, Римник, Козиа, Сибиу, Брашов, манастири Деала и Бифорита, Трговиште, Плоешти и манастир Гигиу) за време којих посета су такође држане радне седнице, после свечаности у цркви-катедрали Светог Спиридона у Букурешту, где је Његово Блаженство Патријарх Јустинијан служио св. литургију, и у Теолошком институту у Букурешту, и после разговора вођених у Куртеа де Арђешу, Сибиу, Синаји и Букурешту, делегати су се сложили у следећем:

1) Садашњи састанак има прелиминарни карактер, јер с једне стране од последњег састанка представника високих православних богословских школа протекао је врло дуги период, а с друге стране због тога, што су учесници овога

састанка сматрали да сложеност проблема који би требало да се испитују на другом конгресу православне теологије захтева озбиљна претходна саветовања.

2) Зато је потребан још један састанак Припремне комисије са делегатима свих православних теолошких факултета чим буду завршени послови који су још неопходни за припрему и сазив другог конгреса.

3) Сви су сагласни да је централна тема на коју треба сконцентрисати пажњу православних теолога „Православна еклисиологија“ са овим поднасловима:

- а) Извори еклисиологије (Св. писмо и Св. предање).
- б) Унутрашњи живот (активност) Цркве.
- в) Однос Православне цркве према осталим хришћанима.
- г) Црква и свет.

У оквиру горње шеме могу се расправљати и проблеми означени у списку тема Конгреса у Атини 1936. и на Родосу 1961. као и други проблеми који би могли бити од нарочитог интереса.

4) Да би се задовољиле потребе црквеног живота, сматра се да треба препоручити Конгресу да размисли о потреби израде једног опширног катихизиса где би били изложени основни елементи православне вере начином који одговара задацима Цркве у нашој епохи.

5) Исто тако се сматра потребном размена како професора тако и студената, као и појава једне интерправославне годишње публикације са препоруком да студије које се појављују у православним ревијама и годишњацима имају извод садржаја на једном од светских језика.

6) Сматра се као врло значајно и од важног интереса, да се на Другом конгресу православне теологије прошири учешће делегата колико год је то више могућно, да би конгрес што боље и потпуније репрезентовао православну теолошку културу и допринео проширењу теолошке науке.

7) Дискусије вођене о предмету и проблемима означеним у овом Протоколу показале су савршено јединство православне мисли, пружајући сведочанство живог јединства Православља.

Учесници у раду Припремне комисије користили су прилику што се налазе у Народној Републици Румунији као гости Теолошког института у Букурешту, да изразе своја братска осећања према професорима Института, своју захвалност Његовом Блаженству Патријарху Јустинијану и своје симпатије према румунском народу“.

Рад ове конференције одвијао се у — од домаћина планираном оквиру који је делегатима омогућио увид у живот и рад Румунске православне цркве.

На првом месту ваља са захвалности поменути гостољубље Румунске цркве на челу са Његовим Блаженством, патријархом Господином Јустинијаном, чији су гости делегати били. Све трошкове боравка делегата сносила је Румунска црква. Патријарх Јустинијан је поред тога делегате, још одмах по њиховом доласку, снабдео са лепом свотом од по 1.000 леја како би могли узети себи понеку успомену — сувенир из Румуније. А приликом разговора са делегатима свакоме је од њих подарио скупочена издања — књиге, из области културе румунског народа од цркве. Писац ових редака је напр. добио три обимна зборника румунске православне црквене хорске музике.

Ради zgodнијег прегледа онога што смо видели и доживели, поћићемо хронолошким редом.

Када смо, колега Милан и писац ових редака, 1. јуна јутарњим експресом стигли у Букурешт, нас је на станици сачекао добродошлицом ректор Богословског института у Букурешту протођакон професор др Николае Николаеску и одвезао нас је у Патријаршију где је за сваког делегата била спремљена засебна соба. На столу свакога од нас налазила се мапа за белешке, план града Букурешта, информативни приручници о Румунској цркви и земљи, цепни приручник за румунски језик и 10-так франкираних разгледница. За време свога боравка у Букурешту делегати су се и хранили у патријаршији.

Први дан после подне био је предвиђен за индивидуално разгледање града Букурешта. Разуме се, нас су првенствено интересовали храмови. „Водичи“ су нам били наш духовити и ведри колега из Сибиу-а професор Тодоран и симпатични млади директор Патријаршије Ђорђеску, који се и касније свим силама трудио да буде на услузи сваком поједином госту.

Сутрашњи дан (2. VI) се већ кретао у оквиру одређеног програма. Разгледали смо синодске канцеларије, синодалну библиотеку, затим модерну патријаршиску штампарију, па атеље за израду црквених утвари и икона, радионицу за ткање материјала и израду свештеничких одежди, те изложбу целокупне радиности за потребе Румунске цркве. Овај атеље са разним радионицама смештен је у женском манастиру М а ч и л о р. Већ на овом првом кораку били смо задивљени оним што смо видели.

После подне смо се провезли градом и посетили неке од многобројних храмова којих има преко 200! Затим смо се повезли ван града, на једно од градских језера.

Овде да напоменемо и то да смо у току преподнева улучили прилику да посетимо и нашу амбасаду, где нас је топло и срдечно примио амбасадор Арсо Милатовић, изјавивши да нам радо стоји на располагању за случај неке евентуалне потребе. После ове наше кратке посете Амбасадор је изразио жељу да се још једном видимо и дуже поразговарамо. Али за то нам се није пружила прилика. Разлог нам је тек касније био познат: припрема посете Председника Тита НР Румунији, која је тих дана уследила.

У среду, 3. VI преподне смо разгледали музеј реконституисаних сеоских кућа прошлости из свих крајева Румуније.

Посетили смо затим манастир П л у м б у и т у (из XVI в.) у близини Букурешта и тамо разгледали дуборезачки атеље Румунске патријаршије. Ту се врши поправка дотрајалог древног црквеног намештаја (столова, тронов, двери, иконостаса и т.д.), или се праве „копије“ уметничког древног намештаја уколико им оригинали одлазе у музеј. У овоме је манастиру смештена и звонливница.

Око 11 часова смо стигли у Богословски институт на свечано отварање конференције. Дочекали су нас сви наставници и студенти Института (студенти су нас поздравили хорском песмом). Конференцију је отворио свечаним говором њен председник, професор Николаеску. Затим је сваки од делегата испоручио домаћинима поздраве како поглавара својих цркава, тако и својих факултета.

Делегати су ручали у трпезарији Института у друштву са око 250 студената тога института. Ректор Николаеску је сваког делегата појединачно представио студентима, који су опет са своје стране сваког од нас поздрављали бурним аплаузом. У име делегата студенте је поздравио наш „доајен“ професор Морайтис.

После подне делегати су примљени у аудијенцију код Његовог Блаженства патријарха румунског Господина Јустинијана. Сваки је од делегата понаособ испоручио поздраве поглавара своје цркве и свога факултета. Патријарх је са своје стране изразио своју радост што нас види на окупу у раду за добро и напредак православља и пожелео нам је пуни успех.

После подне једним микробусом полазимо за манастир Куртеа де Арђеш (на око 180 км. северозападно од Букурешта), где стижемо касно увече. Дочекало нас је братство Манастира са 103 свештеника из свих крајева Румуније, а који су се овде нашли на једномесечном практичном курсу (са обавезом полагања испита). Поред безгласних па ипак велеречивих споменика славне прошлости Румунске цркве, овде нам се дала прилика да се суочимо са њеним живим стубовима, носиоцима виталне садашњице њене. Били смо задивљени њима исто као и, претходно, са студентима факултета — подмлатком Румунске цркве.

Сутрадан ујутру (4. VI) делегати су присуствовали литургији у капели Манастира, уживајући у складном хорском појању свештеника — курсиста. У пјеније хора се постепено „укључио“ и писац ових редака, па му је, ваљда, зато и било понуђено да за „Причастен“ отпоји неки од српских напева, што је од радо и прихватио отпојавши „Господи услиши молитву моју“. Претпостављам да је овај српски напев тога „Причасна“ оставио повољан утисак на слушаоце, пошто се касније један од наставника курса у име свих, писцу захвалио на „складно и уметнички начин отпеваној лепој мелодији“.

У току преподнева смо разгледали бисер-цркву Куртеа де Арђеш, задужбину војводе Њагоја Васараба и супруге му деспотице Милице Бранковић (поч. XVI в.), дивећи се једнако како архитектури, тако и иконостасу и драгоценим уметнички израђеним утварима. Такође смо разгледали и цркву св. Николе (из прве половине XIV в.) у близини К. де Арђеш. Записи у цркви као и натписи на фрескама су на словенском језику што је сасвим разумљиво обзиром на време из којег црква потиче.

Враћајући се у Манастир присуствујемо једноме од часова курса, а затим држимо седницу.

После свечаног ручка крећемо за Сибиу (око 140 км. северно од К. де Арђеша). Успут посећујемо манастир Римник (из XVI в.), данас седиште Епископа римничкога. Ту нас је дочекао и елитно почастео епископ Јосиф, честита старина пун младалачког духа. У име свих делегата епископа Јосифа је поздравио и на гостопримству захвалио писац ових редака, изразивши при томе и своју велику радост што се налази у манастиру где су у прошлости штампане и богослужбене и друге књиге за Србе, између осталих и „Римнички Србљак“. Епископ Јосиф је са своје стране истакао како му је у незаборавној успомени остала посета нашега Патријарха Господина Германа 1962. године, а као видни знак тога сећања предао нам је за Његову Светост албум снимака направљених приликом посете.

У наставку пута посећујемо и манастир Козију, задужбину војводе Мирче (XVI в.) где је такође у своје време радила штампарија.

Предвече стижемо у Сибиу. Смештамо се у хотел (својина Митрополије), па прелазимо у Богословски институт, где нас дочекују ректор др Софрон Влад са наставницима и студентима (њих око 250).

У петак (5. VI) пре подне, у свечаној сали Института, а уз присуство наставника, студената, представника других хришћанских конфесија, те представника Верске комисије, и грађана, ректор Института професор Софрон Влад поздравља делегате, а затим хор теолога у част гостију складно пева неколико композиција. Сваки од делегата испоручује поздраве својих архиепископа те наставника и студената својих факултета. Писац ових редака није пропустио прилику а да не изрази своју радост што је могао видети, после онога у Букурешту, и други снажни стуб будућности Румунске цркве. Обзиром на присуство и грађана Сибиу-а истакао је и величину и радни елан румунскога народа у изграђивању своје земље који се свугде током пута могао приметити. Свој поздрав је завршио клицањем НР Републици Румунији и њеним руководиоцима, те Православној Румунској Цркви и њеном Руководиоцу, на што је присутна публика отпоздравила бурним аплаузом, док су се ректори Влад и Николаеску срдачно загрлили и изљубили са писцем ових редака. Поздрав овај преводио је са српског на румунски језик један од 8-це наших Срба што студирају на томе Институту. Улучили смо прилику да се и са њима састанемо, упознамо и мало поразговарамо.

За овим је уследило разгледање дивне катедрале и посета митрополиту Николају.

После одржане седнице и свечаног ручка са студентима, на коме су биле званице и представници осталих хришћанских конфесија, опраштамо се и крећемо за Брашов — Синају (око 150, одн. 200 км источно, одн. југоисточно од Сибиу-а).

У Брашову разгледамо православну цркву подигнуту још у XIV в. Знамениту реформатску цркву, звану „црна црква“ (градња њена почела 1375. године и трајала један век), видели смо само споља, јер смо морали хитати даље (спустило се већ било вече) па нисмо могли чекати да се донесе кључ од цркве. У манастир Синају смо стигли када је вече већ добро поодмакло.

Следећег дана (6. VI) разгледали смо обе манастирске цркве које су новијег датума док је сам манастир основан крајем XVII в. Овај манастир служи и за одмаралиште — летовалиште свештеника Румунске цркве. Разгледали смо и богати музеј црквених старина.

После радне седнице настављамо пут за манастир Деалу. Успут разгледамо Пелеш, векада дворац румунских краљева, а сада дворац — музеј. Овај је дворац мањи од бечког Шенбруна, али при томе раскошнији.

Негде пред подне стижемо у манастир Деалу. Са уживањем смо разгледали дивну манастирску цркву и обишли обновљене манастирске конаке који сада служе као пребивалиште — дом умировљених свештеника — удоваца, који у дивној природи и манастирској тишини, молитвено проводе преостале дане своје живота.

Окрепивши се ручком, настављамо пут за женски манастир Бифориту где покрај монахиња проводе свој живот у раду и молитви удове попадије. При улазу у цркву оне нас поздрављају са складно отпојаним „Ангел вопијаше.“ За узврат, а на молбу колега из Сибиу-а, писац ових редака је отпојао пасхалну стихиру „Воскресенија ден“.

Настављамо пут за Трговиште, где разгледамо цркву. Плоешти и петролејска поља око њега разгледамо не заустављајући се.

Предвече стижемо у женски манастир Гигиу. Велики манастир, недавно обновљен. И овде, као и у свима претходно посећеним манастирима влада савршен ред и чистоћа; како у храму, тако и у коначима, а такође и у порти где је трава просто умивена.*

Касно увече стижемо у Букурешт на вечеру и конач.

У недељу 7. VI Његово Блаженство Патријарх Јустинијан, поводом шеснаестогодишњице свога патријарховања, служи св. литургију, а по његовој жељи саслужашци су и делегати у чину, што овима чини особиту част и радост. У одређено време служашће свештенство у свечаним мантијама са црвеним камилавкама, протојерејским и протођаконским палицама, полази у цркву св. Спиридона. При улазу у цркву одјекује складно и снажно „Слава Тебе показавшему нам свјет“ што поје око 250 теолога: крај је, дакле, јутрења. Друго пријатно изненађење за нас је велики и дивни храм. На западној страни огроман хор, а са северне и јужне галерије за верне. Иконостас богато позлаћен, а зидови и прозори храма украшени живописом.

Свештенство обучено у златоткане одежде дочекује Патријарха те почиње свечана, свеправославна литургија. Служи се језицима већине православних народа: Румуни на румунском, Словени (Руси, Чеси, Пољаци, Срби) на словенском, а у недостатку Грка у чину, писац ових редака нека јектенија чита на грчком језику. Ђакони се истичу својим гласовним и музичким квалитетима, те се на њихова јектенија складно надовезује одговарање великог грађанског мешовитог хора. Иначе појање хора је у свему било како уметничко тако и молитвено.

На крају литургије Патријарх Јустинијан је одликовао 40 својих вредних сарадника — свештеника, а такође је даривао, одн. одликовао напрсним крстом и саслужашће делегате. Писац ових редака је одликован архиђаконским крстом, који код Румуна даје право на ношење „архиђаконске“ палице. При предаји одликовања хор је сваки пут отпевао: „Вредник јесте“ („Достојин“) и „Мулиц ан трејаска“ (= „Многаја љета“). У име делегата на одликовањима Патријарху се захвалио протојереј професор Боровој.

На свечаном ручку који је приредио Патријарх, сваки од делегата је понаособ честитао Његовом Блаженству годишњицу патријарашке службе, захвалио на свесрдном старању и помоћи за одржавање конференције, као и на додељеном одликовању.

Предвече је у част делегата у свечаној сали Института одржан концерт хора теолога. Концерту је поред свештенства присуствовало и грађанство. Хор теолога: импозантан по броју чланова (око 130), са свежим, младалачким звуком, дисциплином беспрекорном. Све су тачке (како духовне, тако и световне) изведене како хармонски, тако и ритмички и динамички беспрекорно. Делегати су били очарани певањем хора те је сваки понаособ честитао хору и похвалио га и захвалио на задовољству што нам је својим извођењем пружио. На крају је и писац ових редака устао и честитао хору истичући све његове квалитете, затим изразио своје задовољство дириговањем маистра Лунгу-а, а такође и његовим композиторским квалитетима (на програму су биле две његове композиције), тако и са двема композицијама младога асистента Института, Драгушина.

У самом Институту је затим приређена свечана вечера, на којој је поред професора Института, представника осталих хришћанских конфесија, те других гостију, запажено и присуство директора Комисије за верске послове НР Румуније, Догару-а. За вечером је у име свих делегата поздравио домаћине професор Милин, истакавши величину и снажан и бујан живот Румунске православне цркве, величину и плодан рад Његовог Блаженства Патријарха Јустинијана, да би на крају изразио дубоку захвалност свих нас, како румунским црквеним, тако и државним властима што су омогућили организацију, сазив и рад ове конференције.

У понедељак 8. VI одржана је радна седница на којој су искристалисана гледишта око тема којима треба да се позабави II Конгрес православног богословља. У дискусијама се испољила „јединомислије“ и „јединодушије“ делегата.

У уторак 9. VI је одржана завршна седница на којој је дефинитивно редигован и потписан „Протокол“ конференције од свих делегата.

* (Опширније податке о свим манастирима које смо посетили види у Гласнику за фебр. 1963 (Б. Гардашевић, Посета Његове Светости Патријарха српског Германа Румунској православној цркви).

После седнице делегатима се пружила прилика да разгледају богату и лепо уређену библиотеку Института. Приликом заједничког ручка са студентима, професор Морантис се у име делегата опростио од професора и студената Института. Студенти су на завршетку ручка отпевали „Христос воскрес“, а затим делегате испратили са „Многоја љета“ и бурним аплаузом.

После подне делегати су посетили Његово Блаженство Патријарха, кога су известили о раду и одлукама Конференције и захвалили му на указаној помоћи и гостопримству. Патријарх је при расанку делегате обдарио богатим поклоном у књигама, са по 100 комада крстића и медаљона као и својим портретом. Затим их је провео кроз цео патријаршки двор, објашњавајући им лично намену и значај појединих просторија, објеката и слика. Оно што смо и овом приликом видели, ко зна по који пут, пружа сведочанство о томе да је Румунска црква велика црква и да на своме кормилу има великог Патријарха. У томе су сви делегати били једнодушни.

Тиме је наш званични боравак у НР Румунији био завршен. Увече су професора Милина и писца ових редака испратили на станицу и опростили се од њих ректор Николаеску са колегама — делегатима из Букурешта и Сибиу-а.

Жеља је наша била да у повратку посетимо и Темишвар, те смо у среду ујутру 10. VI прекинули путовање. Посетили смо Српски православни викаријат, где су нас прота Томић и свештеник Качек љубазно примили, а касније и остали свештеници радосно пресрели. Затим смо у пратњи проте Томића посетили румунског митрополита Николаја, и изразили жељу да сутра, о Спасову дне, служимо са њим у катедрали. Та наша жеља је од стране Високопреосвећеног Митрополита свесрдно прихваћена. На бденију уочи празника били смо у српској катедрали.

Катедрала у којој смо имали част и радост да служимо, велелепна је и импозантна и раскошна, како својом спољашношћу тако и унутрашњошћу. Она је тек скоро наиздана (1947), у византиском стилу румунске верзије. Неће бити далеко од истине ако темишварци тврде да је то једна од највећих и најлепших цркава у овом делу Европе. Поред велелепне архитектуре спољашње и унутрашње, пада у очи диван иконостас у дуборезу опточен са 2,50 кгр. злата, затим укусно израђен живопис, позлаћени велики полијелеји и др. На западној страни две галерије за два хора, а на јужној и северној страни галерије за народ. Црква је снабдевена клима — и топлотним уређајима.

По свршетку литургије Митрополит Николај је са ретким одушевљењем поздравио госте, нагласио при томе традиционално и велико пријатељство између Румунске и Српске цркве као и румунског и српског народа. По свршетку свога поздрава, Митрополит је гостима предао по један велики букет каранфила.

Дирнут овако легим поздравом, писац ових редака, тешко савлађујући своје узбуђење, срдачно се захвалио Митрополиту Николају, истичући и сам као неоспорни фактор пријатељство између два братска православна народа како у давној прошлости, тако и тек минулној садашњости. „Многим нашим војницима из прошлога рата су још увек у свежем сећању они дани, када су њима, голима и босима, гладнима и жеднима, тераним од Немаца кроз Румунију у заробљеништво, па баш и кроз овај град, — браћа Румуни на све могуће начине притицали у помоћ, како би ублажили њихове невоље“. Евоцирање ових момената узбудило је све присутне. Свој поздрав је писац ових редака завршио клицањем НР Румунији, њеним руководицима, Румунској цркви и њеном руководиоцу патријарху Јустинијану, а митрополиту Николају је изговорио „Многољетствије“, што је хор прихватио са „Многоја љета“.

После литургије, Митрополит Николај је приредио свечани ручак на коме су званице биле и представници свих вера града Темишвара; нашли су се за истом трпезом православни свештеници са римокатоличким, евангеличким и реформатским па и са јеврејским рабином. За ручком је Митрополит поново поздравио госте из Београда и обојици подарио леп поклон. Митрополиту се захвалио професор Милин, истакавши његову хришћанску љубав према свим људима, без обзира на веру и народност. Заиста, диван пример православног јерарха!

Када се осврнемо на свој боравак у Темишвару излази да је, обзиром како смо били третирани од Високопреосвећеног митрополита Николаја, и ово био саставни део нашег званичног боравка у НР Румунији.

Милош М. Ердџан

Потреба за добром Историјом српске цркве осећа се код нас одавно како у кругу оних који се баве црквеном историјом, тако и у области проучавања културне и политичке историје наше уопште. Та потреба се осећа исто тако и у страним научним круговима које интересује прошлост нашег народа и цркве. Књига Ђоке Слијепчевића је прва која ову потребу задовољава и зато је мо-
рамо свесрдно поздравити.

У овој Слијепчевићевој књизи добили смо први део систематске Историје српске цркве писане стручно, на основу најновијег стања у науци, са научним апаратом и додацима о изворима (на почетку) и литератури (на крају) и са регистром. Зато ће књига задовољити не само широки круг културних читалаца, него ће одлично послужити и за научну употребу.

Писац је савесно прикупио грађу, иако му је то ван отаџбине често било тешко, па се то местимично осећа и у самом раду.

Књига обухвата време од примања хришћанства у српском народу до укидања Пећке патријаршије. При распореду грађе мање су истакнути поједини периоди, већ се више истичу најважнији моменти у нашој историји, који су давали тон или обележје појединим периодима.

Први, досветосавски период, у коме се рађало хришћанство у нашем народу, приказан је само легитимно. Тај период је трајао шест векова, па иако је таман и тежак за обраду, ипак је врло интересантан и важан за каснији развој хришћанства у нашем народу. Од тога како се проучи овај период зависи у многом правилно схватање специфичних карактеристика српског православља, као што се то види и из последњег поглавља ове књиге. Зато би било добро да је овај период обрађен нешто опширније и исцрпније.

Свети Сава чини посебно поглавље у књизи. Сасвим правилно. У приказивању живота и рада творца самосталне српске цркве употребљени су и извори и многа литература, те ово поглавље представља целовит приказ личности и рада Светог Саве.

Прешавши детаљно период архиепископије, успоставу патријаршије, измирење с цариградском патријаршијом и време деспотовине све до пада српских земаља под Турке, писац се осврће на духовни и културни живот цркве у протеклом периоду. Ту су детаљно приказани живот, устројство и установе српске цркве у немањинској држави. Средњовековној српској црквеној књижевности посвећено је посебно поглавље, уметности такође.

Период турске власти над српским народом и црквом подељен је обновом пећке патријаршије, као догађајем од епохалног значаја, на два дела. Први карактерише збуњено и несређено стање до 1557., а други -- буђење слободарских идеја и организована борба против Турака. Укидање Пећке патријаршије приказано је детаљно.

Напоследку је додано поглавље „Српско православље“, у коме је учињен један успео напор да се дубље уђе у садржај хришћанског верског живота српског народа. Ово је добро дошло тим пре што је писац у току излагања ретко када понирао у сагледање идеја и каузалних фактора, у укрштање сватања и духовних снага, које су као моторне снаге деловале испод догађаја и условљавале их. Он се у току излагања више задовољавао фактографијом и њеним утврђивањем. То утврђивање чињеница вршено је местимично не суочавањем извора, већ суочавањем гледишта једних историчара насупрот другима, а да нам при томе понекад не каже на чему се та гледишта заснивају. При томе ни писац често не заузима одређен став, или га уопште не заузима (пример: датум смрти Светог Саве). То помало смета у оваквом солидном синтетичком и систематском раду, у коме је потребно да читалац осети, па чак и да усвоји, ширину аспекта са кога писац посматра и интерпретира догађаје и нама их приказује.

У историји српске цркве наилази савремени историчар на врло деликатна места. Наше етничко и црквено подручје налази се на раскрсници Истока и Запада. Ту се две велике цркве кроз векове граниче, па и сукобљавају. Ове односе

После седнице делегатима се пружила прилика да разгледају богату и лепо уређену библиотеку Института. Приликом заједничког ручка са студентима, професор Мораритис се у име делегата опростио од професора и студената Института. Студенти су на завршетку ручка отпевали „Христос воскрес“, а затим делегате испратили са „Многоја љета“ и бурним аплаузом.

После подне делегати су посетили Његово Блаженство Патријарха, кога су извистили о раду и одлукама Конференције и захвалили му на указаној помоћи и гостопримству. Патријарх је при расанку делегате обдарио богатим поклоним у књигама, са по 100 комада крстића и медаљона као и својим портретом. Затим их је провео кроз цео патријаршки двор, објашњавајући им лично намену и значај појединих просторија, објеката и слика. Оно што смо и овом приликом видели, ко зна по који пут, пружа сведочанство о томе да је Румунска црква велика црква и да на своме кормилу има великог Патријарха. У томе су сви делегати били једнодушни.

Тиме је наш званични боравак у НР Румунији био завршен. Увече су професора Милина и писца ових редака испратили на станицу и опростили се од њих ректор Николаеску са колегама — делегатима из Букурешта и Сибиу-а.

Жеља је наша била да у повратку посетимо и Темишвар, те смо у среду ујутру 10. VI прекинули путовање. Посетили смо Српски православни викаријат, где су нас прота Томић и свештеник Качек љубазно примили, а касније и остали свештеници радосно пресрели. Затим смо у пратњи проте Томића посетили румунског митрополита Николаја, и изразили жељу да сутра, о Спасову дне, служимо са њим у катедрали. Та наша жеља је од стране Високопреосвећеног Митрополита свесрдно прихваћена. На бденију уочи празника били смо у српској катедрали.

Катедрала у којој смо имали част и радост да служимо, велелепна је и импозантна и раскошна, како својом спољашношћу тако и унутрашњошћу. Она је тек скоро наиздана (1947), у византском стилу румунске верзије. Неће бити далеко од истине ако темишварци тврде да је то једна од највећих и најлепших цркава у овом делу Европе. Поред велелепне архитектуре спољашње и унутрашње, пада у очи диван иконостас у дуборезу опточен са 2,50 кгр. злата, затим укусно израђен живопис, позлатени велики полијелеји и др. На западној страни две галерије за два хора, а на јужној и северној страни галерије за народ. Црква је снабдевана клима — и топлотним уређајима.

По свршетку литургије Митрополит Николај је са ретким одушевљењем поздравио госте, нагласио при томе традиционално и велико пријатељство између Румунске и Српске цркве као и румунског и српског народа. По свршетку свога поздрава, Митрополит је гостима предао по један велики букет каранфила.

Дирнут овако легим поздравом, писац ових редака, тешко савлађујући своје узбуђење, срдачно се захвалио Митрополиту Николају, истичући и сам као неоспорни фактор пријатељство између два братска православна народа како у давној прошлости, тако и тек минулној садашњости. „Многим нашим војницима из прошлога рата су још увек у свежем сећању они дани, када су њима, голима и босима, гладнима и жеднима, тераним од Немаца кроз Румунију у заробљеништво, па баш и кроз овај град, — браћа Румуни на све могуће начине притицали у помоћ, како би ублажили њихове невоље“. Евоцирање ових момената узбудило је све присутне. Свој поздрав је писац ових редака завршио клицањем НР Румунији, њеним руководиоцима, Румунској цркви и њеном руководиоцу патријарху Јустинијану, а митрополиту Николају је изговорио „Многољетствије“, што је хор прихватио са „Многоја љета“.

После литургије, Митрополит Николај је приредио свечани ручак на коме су званице биле и представници свих вера града Темишвара; нашли су се за истом трпезом православни свештеници са римокатоличким, евангеличким и реформатским па и са јеврејским рабином. За ручком је Митрополит поново поздравио госте из Београда и обојици подарио леп поклон. Митрополиту се захвалио професор Милин, истакавши његову хришћанску љубав према свим људима, без обзира на веру и народност. Заиста, диван пример православног јерарха!

Када се осврнемо на свој боравак у Темишвару излази да је, обзиром како смо били третирани од Високопреосвећеног митрополита Николаја, и ово био саставни део нашег званичног боравка у НР Румунији.

Милош М. Ердељан

Потреба за добром Историјом српске цркве осећа се код нас одавно како у кругу оних који се баве црквеном историјом, тако и у области проучавања културне и политичке историје наше уопште. Та потреба се осећа исто тако и у страним научним круговима које интересује прошлост нашег народа и цркве. Књига Ђоке Слијепчевића је прва која ову потребу задовољава и зато је мо- рамо свесрдно поздравити.

У овој Слијепчевићевој књизи добили смо први дес систематске Историје српске цркве писане стручно, на основу најновијег стања у науци, са научним апаратом и додацима о изворима (на почетку) и литератури (на крају) и са регистром. Зато ће књига задовољити не само широки круг културних читалаца, него ће одлично послужити и за научну употребу.

Писац је савесно прикупљао грађу, иако му је то ван отаџбине често било тешко, па се то местимично осећа и у самом раду.

Књига обухвата време од примања хришћанства у српском народу до уки- дања Пећке патријаршије. При распореду грађе мање су истакнути поједини периоди, већ се више истичу најважнији моменти у нашој историји, који су давали тон или обележје појединим периодима.

Први, досветосавски период, у коме се рађало хришћанство у нашем на- роду, приказан је само легимично. Тај период је трајао шест векова, па иако је таман и тежак за обраду, ипак је врло интересантан и важан за каснији развој хришћанства у нашем народу. Од тога како се проучи овај период зависи у многоме правилно схватање специфичних карактеристика српског православља, као што се то види и из последњег поглавља ове књиге. Зато би било добро да је овај период обрађен нешто опширније и исцрпније.

Свети Сава чини посебно поглавље у књизи. Сасвим правилно. У прика- зивању живота и рада творца самосталне српске цркве употребљени су и из- вори и многа литература, те ово поглавље представља целовит приказ личности и рада Светог Саве.

Прешавши детаљно период архиепископије, успоставу патријаршије, изми- рење с цариградском патријаршијом и време деспотовине све до пада српских земаља под Турке, писац се осврће на духовни и културни живот цркве у про- теклом периоду. Ту су детаљно приказани живот, устројство и установе српске цркве у немањинској држави. Средњовековној српској црквеној књижевности посвећено је посебно поглавље, уметности такође.

Период турске власти над српским народом и црквом подељен је обновом пећке патријаршије, као догађајем од епохалног значаја, на два дела. Први карактерише збуњено и несрећено стање до 1557., а други — буђење слобо- дарских идеја и организована борба против Турака. Укидање Пећке патри- јаршије приказано је детаљно.

Напоследку је додано поглавље „Српско православље“, у коме је учињен један успео напор да се дубље уђе у садржај хришћанског верског живота српског народа. Ово је добро дошло тим пре што је писац у току излагања ретко када понирио у сагледање идеја и каузалних фактора, у укрштање схва- тања и духовних снага, које су као моторне снаге деловале испод догађаја и условљавале их. Он се у току излагања више задовољавао фактографијом и њеним утврђивањем. То утврђивање чињеница вршено је местимично не суоча- вањем извора, већ суочавањем гледишта једних историчара насупрот другима, а да нам при томе понекад не каже на чему се та гледишта заснивају. При томе ни писац често не заузима одређен став, или га уопште не заузима (при- мер: датум смрти Светог Саве). То помало смета у оваквом солидном синтетич- ком и систематском раду, у коме је потребно да читалац осети, па чак и да усвоји, ширину аспекта са кога писац посматра и интерпретира догађаје и нама их приказује.

У историји српске цркве налази савремени историчар на врло деликатна места. Наше етничко и црквено подручје налази се на раскрсници Истока и За- пада. Ту се две велике цркве кроз векове граниче, па и сукобљавају. Ове односе

и трвења писац приказује са довољно научничке хладнокрвности и такта, местимично чак до те мере да догађаји немају на слици коју он даје довољно релјефности и оштрине, јер недостају сенке.

У сваком случају дело Боке Слијепчевића велика је добит за нашу науку. Он је са пуно знања и љубави дао оно што су многи пре њега могли и требали дати, а нису дали. Зато је његова заслуга још већа. А кад доживимо и појаву друге књиге, моћи ће и писац с нама рећи да је он извршио свој најважнији животни задатак.

Др Душан Кашић

THEODERICH KAMPMANN, ERZIEHUNG UND GLAUBE ZUM AUFBAU
EINER CHRISTLICHEN PÄDAGOGIK, MÜNCHEN, 1960.

Писац ове интелигентно писане књиге не жели да се веже за један правац, већ да анализује што је могућно већи број гледишта са којих је погодно посматрати проблеме васпитања. Он се осврће на основне проблеме, као: шта је васпитање, како се спроводи, које су побуде за њега, којим циљевима тежи?

Карактеристика је нашег доба, излаже писац, недостајање општих циљева, опште признатих вредности и идеала. Човек је постао човеку загонетка. Јединство Средњег века, проистекло из логоса Грка, Римске империје и Хришћанства, донело му је јединствено гледање на рад, друштвени живот и односе, животни и васпитни циљ. Међутим, данас у свему влада неред, шаренило, несклад. Отуда могућност да се у наше доба одређује одозго, да се декретира слика о Богу, о ваљаном циљу, о васпитном добру. Заборавља се стара истина да „једино истина ослобађа“.

Велики преокрет начинила је наша техника. Али, како даље примећује писац, који је добро оријентисан у најновијој научној литератури, — природне науке су човека начиниле више религиозним него што се то мислило у прошлом веку. Јер човек који мисли увиђа лако да је једино спасење од овог шаренила и нерета у чврстости, јасноћи, одређености личности. „При томе би краљевски задатак образовања и васпитања човека био, не само да се спасе телесна нормалност, већ да се осигура и душевна супстанцијалност и интегритет личности.“(21).

После анализе појмова васпитања и образовања писац приступа њиховом разматрању са гледишта: антропоцентричног, космоцентричног и теоцентричног.

1. Антропоцентрично васпитање поставља питање: шта је човек. Од одговора зависи правац васпитања. „Антропоцентрично посматрано, васпитање значи помоћи да се од не-слике створи копија праслике.“(34). То се постиже негом, упућивањем и дисциплином. При томе успех зависи од васпитача, у коме се спаја доброта пуна разумевања са самодисциплинованом конзеквентношћу, а способност за контакт са трезвеношћу. У васпитачу има нечег уметничког, али васпитање је за њега „позив“, не само „занимање.“

Кад се говори о спремању човека за живот поставља се питање о усавршавању за виши живот, као и питање вере у њега. То не значи одбацивање овоземаљскога већ његово надзиђивање.

Писац правилно одбацује вештачку поделу на социјално и индивидуално васпитање; оба екстрема су штетна.

2. Космоцентрично васпитање, управо настава, иде за упознавањем детета са космосом, са природом. Реална и идеална стварност стоје пред дететом као задатак. У природним наукама у средишту је свет, а не човек. Ту се одмах јавља проблем избора наставног градива. „Космоцентричка настава има за циљ да упозна са природом, да мисаоно обради њене поставке, њену стварност и утицај да се то практично искористи за живот.“(51). Али, у наставу спада и историја. Јер, сваки човек својом активношћу доприноси стварању историје.

Од наставника се тражи пре свега преглед целине стварности и знање о њој. Природа и историја су му блиски. Он није полихистор, али је човек који познаје стварност изражену у појмовима: Бог-свет-човек. Он је упућен у тајну

стварности, у поредак света. Он „влада“ својим предметом тиме што „духом у ствар продире, назива је правим именом, и тек тако је активно свладава уобличавајући је утицајем.“(57). Поред знања он има и методу своје струке, која одговара предмету.

Рад схвата писац озбиљно, а учење игром „симпатичном заблудом.“ Напор и рад осигуравају душевно свладавање онога што је „интересантно.“ Тако се целина предмета може довести у везу са целином човека, те настава постаје „васпитна.“

3. Теоцентрично васпитање полази од чињенице да постоји разлика између човека и животиње. Животиња је везана природом, човек је слободан и може од себе да ствара шта хоће. Он успоставља везу са светом промена, одржавајући са њиме равнотежу.

По новију филозофију и педагогику значајан појам преобраћања анализује писац такође, али под појмом „сусрет.“ У сусрету корени личности се узбуди и мењају, доживљава се нешто до тада недоживљено. Нуминозно долази у додир са личношћу и мења њен став према свету, нарочито према вредностима. Потврдно одговара писац на питање да ли је сусрет увек религиозан доживљај. Са површине води сусрет ка невидљивом — средишном, и даље ка несхватљивој дубини стварности. Настава и васпитање не могу да предодреде, да предвиде, да прорачунају када ће се јавити сусрет, и којим средствима се може изазивати. Они могу само да укажу на могућности, да припреме васпитаника за то — остало није у њиховој власти.

После хербартовских рационалистичких наивности о свемоћи методе и предвиђања, срачунавања и стварања „кругова представа“, које гарантују моралност личности — суптилне анализе ирационалног момента у сусрету које даје овај писац дејствују просто освежавајући. Било је крајње време да се и у педагогици узму у обзир велике промене које се дешавају у природним наукама и филозофији још од почетка овог века.

Нарочито високе квалитете налази писац у вероучитељу. Поред оних које има наставник научних предмета, вероучитељ има и сигурно познавање људске психе, искуство личног религиозног доживљавања, и вештину пресађивања тога на другог.

Космос доживљава човек као моменат свога усавршавања. Али је при томе доживљај Бога побуда и полазна тачка. Верска настава не може да буде без натприродне помоћи. Али она ипак мора да буде систематско, методско, посебан предмет. И она подлежи усавршавању и научној анализи. Иако је у верском васпитању главно припремање за сусрет, оно остаје „предмет.“ Оно припрема за „продор, просветење и учешће нечег сасвим другог. Теоцентрично вођење охрабрује за онај богочовечански доживљај који је могућан у сваком исправном хришћанском животу.“(106).

Добре анализе даје писац: стварања, наслеђеног и стеченог, техничког момента и вежбе у уметности и васпитању. Поређење ове две активности служи му да их обе лепо окарактерише.

У одељку о неопходности и границама васпитања даје писац лепе опаске о наслеђу, наследном греху и нужности религиског васпитања. „Постоји у најмању руку наследни грех. Али је могућно да постоји и генеративна диспозиција за прихватање милости.“(131).

У васпитном држању могућна су три става, излаже даље писац: 1. све пустити и ослонити се на природу (Русо, Хелдерлин); 2. Васпитати без обзира на наслеђе, што чини дресуру; и 3. Узимати у обзир склоности, добре развијати, зле ограничавати.

Хришћанско васпитање учи да је „природни“ човек нижи од културног. До пуног израза долази се једино културом.

У питању оправдања и дужности васпитања јављају се, констатује писац позната чињеницу, теорије: 1. Теорија својине: дете припада породици, друштву, народу, цркви. Њихово је право да га васпитавају. Теорија је погрешна јер деца не припадају овима, нису њихова својина. У ствари, они су обавезни да васпитавају; то је њихова дужност. 2. Теорија способности учи да васпитава најспособнији за то. Тешкоћа је ове теорије што не може да одреди мерило за способности. 3. Теорија мандата: малолетни прећутно предаје право одрасломе

да га васпита. Тешкоћа иста као у теорији способности. 4. Теорија чувања: културна добра се морају предати млађима и очувати. Тешкоћа је у томе што се став према вредностима мења. 5. Социјална теорија: заједница има дужност и право васпитања. Тешкоћа је у томе што велика сложеност живота заједнице онемогућава опште схватање те дужности. 6. Метафизичко-религијска теорија: Дужност и право васпитања долази од Бога, или бар од трансцендентне основе стварности. Педагогика на западу већином заступа ову теорију. 7. Теорија хришћанска: Вера у Христа оправдева васпитање. Хришћанство верује у Бога патријараха и пророка, у појаву Сина Божјег. Тако је Христос циљ и оправдање васпитања. Тиме се све позитивно из ранијих теорија прихвата.

На крају да начинимо једну замерку писцу: није се ни осврнуо на васпитне тежње и могућности других религија. Међутим, сами проблеми су му то наметали. Има више разлога који говоре за улажење у анализу васпитног утицаја бар главних нехришћанских религија: Будизма, Браманизма и Конфуцијанизма. Пре свега, сама слика хришћанских схватања се на тај начин боље осветли. После тога, вера у изузетност појаве Хришћанства и његове улоге у свету уопште даје педагошком мислиоцу храброст да такав осврт чини. Снага Хришћанства му то дозвољава. Хришћанство не пориче ништа позитивно из васпитања у знаку других религија; оно га обухвата. Најзад, наше доба је у знаку додира и узајамних утицаја тежња свих култура, па и тежња васпитних. Најјачи утицај ће на остале извршити она која не само да иде за највишом идејом, већ која познаје најбоље све оне на које утицај врши.

Рад. Вучић

MARVIN J. TAYLOR (ED.), RELIGIONS EDUCATION. ABINGDON PRESS.
NEW YORK. NASHVILLE, 1960.

Писцима са Запада не може се порећи да су у последњим деценијама показивали жив интерес за православну цркву, њен живот и рад. Такође је све чешћа мисао, нарочито код протестаната, да је православље чувар и носилац првобитног, чистог хришћанства. Дубљи мислиоци све рељефније оцртавају многе опасности које долазе од заповлађивања идеала светости, негованог од вајкада тако снажно у православној цркви.

Али, за педагошког мислиоца је болно кад дође до прегледних, обимних и стручно савесно обрађених студија о хришћанском васпитању, а у њима не нађе ништа о васпитном раду православне цркве, о васпитном значају и утицају, о напору православног духа на овом пољу. И у најбоље опремљеним књигама о васпитним проблемима говори се још увек о васпитању код протестаната, римокатолика и Јевреја; православни се обично не помињу.

Донекле је то разумљиво. Јер, земље у којима је верско васпитање засновано на учењу православне цркве већином имају слабе везе са научницима на Западу. За ове је тешко да уче језике православних народа да би се оријентисали о васпитном раду њихових цркава.

Такав је случај и са књигом коју је издао Тејлор. Већ први поглед на садржај и индекс чини утисак озбиљног рада. Тај се утисак потврди при читању књиге још и чињеницом да су је писали стручњаци првог ранга. Али, ту нема ни помена о педагогици или васпитном раду у области православне цркве.

Као ослонац за упознавање верског васпитања у поменуте три цркве може ова књига ипак врло добро да послужи. То је обухватно дело о развоју, програму, градиву верског васпитања. Оно упознаје са његовом организацијом и администрацијом. Мишљења протестаната, римокатолика и Јевреја о верском васпитању изложена су такође.

Мада сваки одељак обрађује један проблем, и донекле показује лично схватање писца, ипак дело чини једну целину. Освртом на историјски развој верског васпитања почиње ово обимно дело М. Ј. Тејлор. Он документовано излаже да је религија суштински неодвојива од васпитања. Њен је домен човек

и његово духовно уобличавање према највишим захтевима. Било да је преобраћен или не, одрастао или дете — о њему се стара црква и сва њена активност. Јеврејско наслеђе чини основу хришћанског васпитања. Није само симбол, већ чињеница да је синагога била колико верска толико и школска, васпитна установа.

После пада Рима црква је једина институција која негује културни живот. Реформација се враћа Светом писму, обраћа се народном језику и његовом васпитању у духу слободног хришћанства.

О садашњем стању у области педагошке мисли и васпитног рада даје обавештење Д. Д. Вилијамс (Williams) у чланку: „Савремени теолошки правци и верско васпитање.“ Он мисли: 1. с обзиром на чињеницу да ниједан теолошки систем не може да одговори свим потребама сложене човекове душе, васпитач има да очува разумевање за реално дату личност и према томе одреди своју активност. 2. хришћански васпитач је у додиру са личношћу у развоју. Психолошко разумевање је претпоставка за правилно држање у смислу утицаја који одређује црква и њено учење. Тако ће верски васпитач да познаје психолошке појаве сумње и греха, преобраћања и наде, итд., и обради их тако да послуже правилном развоју позитивне религиозне личности. „Васпитач може да развије сазнање вредности и циљева људског живота, који ће се ускладити са врховном теолошком перспективом, и бити саме у себи обogaћење те перспективе.“(52). 3. најзад, васпитач анализује праву природу цркве и доприноси разумевању ње као живог, активног, делотворног организма. Под васпитним утицајем цркве доживљава младо поколење заједницу у телу Христовом. Она усклади однос Ја-Ти са односом према Богу, и доприноси развоју живе теологије.

Не можемо овде излагати богата и разноврсна искуства која у овој књизи износе најистакнутији религиозни педагози Сједињених Америчких Држава. Зауставићемо се само на још два-три рада који се баве проблемима тренутно важним и за нашу средину.

Тако В. Е. Хјулм (W. E. Hulme) описује измену у структури рада цркве на саветовању одраслих. Док код детета свештеник заузима став саветника који је оличење апсолутне верске и моралне истине, дотле код одраслог ситуација постаје другачија. Верска истина је постала скоро опште добро одраслих. Проблем је у њеној примени, у уклањању сметња за њено остварење. Међутим, овде игра улогу и сама личност васпитаника или верног који тражи помоћ и ослонац. Сам верни је сарадник на своме лечењу, уздизању.

Овај писац је очигледно под јаким утицајем психоанализе и указује на значај дубинске психологије за пастирску службу. При томе, као што психоанализа обично чини, има у виду пре свега лечење нежељених или болесних појава.

Овде спада и анализа васпитања одраслих како је врши П. В. Мевс (P. V. Maves). Више фактора покрећу васпитање одраслих, мисли он, али нарочито брза измена животних услова. Као успешне акције на васпитању одраслих спомиње писац: групе за студију Светог писма, читаонице, уметничке приредбе, сарадња са породицом, излети, кампови, клубови. Све то он анализује с обзиром на ефикасност, сметње и методе. Црква спрема читаве екипе младих људи који имају да раде са одраслима.

Солидно су образложена и испитивања Ворена (J. H. Warren) и Батлера (R. M. Buttler) о улози уметности у верском васпитању. Ако треба да утиче васпитно уметност има да буде више него забава. За њу је реч, слика, тон, глума само средство за покретање и продубљивање религиозног доживљаја.

Нарочито су значајна ова излагања што се у педагогици прошлих деценија није довољно разграничавала игра, уметност и религија, услед чега је тешко било добити одређену слику о улози уметности у верском васпитању.

Филозофија васпитања, доста разграната у САД, налази у овој књизи свог тумача у раду Вејлиа (Bailey). По њему, она одговара на питања: 1. Коју корист има верско васпитање од филозофије васпитања? 2. Главни филозофски системи и њихово гледање на васпитање. 3. Њихов утицај на васпитну праксу. 4. Како се то одражава у верском васпитању? 5. Најзад, главни проблеми хришћанског верског васпитања.

Бејли добро истиче да се треба чувати честе грешке обраћања веће пажње систематској него васпитној вредности принципа и идеала. Зато: „Потребна је једна теорија сазнања у којој су категорије откривења интегралне.“(33). И још: „Једна теорија реалности која је адекватна за библијско разумевање природе, Бога, света, човека и греха.“(33).

Даље се обрађују проблеми програма, градива, и метода у верском васпитању. Заинтересовани за администрацију, организацију и установе за верско васпитање наћи ће такође у посебним одељцима зналачки изложен материјал и упутство за даље студије. За све одељке наведена је најбоља литература.

Рад. Вучић

GOTT IN WELT. FESTGABE FÜR KARL RAHNER.
HERAUSGEGEBEN VON JOHANNES BAPTIST METZ, WALTER KERN SJ,
ADOLF DARLAPP UND HERBERT VORGRIMLER, BAND I — II, HERDÖR,
FREIBURG-BASEL-WIEN (1964), 667 + 964.

Карл Ранер је данас један од најистакнутијих теолога римокатоличке цркве. Нарочито је познат његов удео у раду II ватиканског концила. Сада он навршава 60 година живота. Тим поводом су његови ученици и приредили ово свечано издање које ће добро доћи свакој теолошкој библиотеци у свету.

У првом тому овог свечаног издања нашли су место — поред посвете и увода још и *tabula gratulatoria*, која обухвата више од 900 личности из целог света, међу којима има кардинала, бискупа, знаменитих евангеличких и римокатоличких теолога и већи број научника из области природних наука, — 26 прилога у којима се обрађују философска и теолошка основна питања и библијске теме. У други пак том су ушла 44 рада о питањима из догматског и моралног богословља, која су у наше време постала нарочито акутна, као што су питања о теологији Христа и цркве, о проблемима религија и конфесија, о философско-теолошким граничним проблемима духовних наука и о философско-теолошким граничним проблемима природних наука. На крају, као епилог, објављен је *eucharisticum fraternitatis* његовог брата Хуга Ранера, такође истакнутог теолога — језуите и хронолошки преглед радова Карла Ранера, објављених закључно са 1. јануаром о.г., који износи 37 страна, одн. 887 библиографских јединица.

Да би се добила макар и најмања информација о садржини ових томова треба напоменути да се овде говори о врло различитим питањима која могу да задовоље свачије интересовање. Овде се напр. расправља о научном емпиризму и емпиричкој науци, о философији и теологији језика, о логици и тајни, о метафизици и философији историје, о методама теологије данас, о слободи као философско-теолошком проблему, о промени облика хришћанског схватања света, о развоју откривења у Старом завету, о првобитности библијске мистике, о цркви и парусији, о главном херменевтичком проблему објављивања Исуса, о евхаристији као жртвеном обеду, о редовном учитељству као колегијалном акту епископског колегиума, о тајни цркве у огледалу хришћанског морала, о претпоставкама за нову оријентацију пастирске теологије данас, о границама душебрижничтва, о хришћанској вери и светским религијама, о римском католицитету и свехришћанском екуменицитету, о теологији и педагогији, о данашњој уметности, о граничним питањима медицине и морала, о аналогјама у положају теологије у природним наукама, о биологији емоција, итд.

Ово свечано издање заслужује, дакле, најбољу препоруку не само због своје садржине, него и због ауторитета писца његових прилога.

Ч. Драшковић